

Kako nastane knjiga – pouk v četrtem razredu o nastanku in zgradbi knjige

How the book is made – 4th grade lessons on making and structure of books

> Gregor Škrlič

Izvilleček

Namen članka je predstaviti pouk o nastanku knjige, njeni zgradbi, sestavnih delih in načinih motiviranja učencev za klasično tiskano knjigo kot avtorsko delo oziroma izdelek z vsebino. Članek opisuje predstavitev, kako se učenci srečajo z različnimi opredelitvami knjige in razlago o sodelujočih strokovnjakih pri procesu nastanka knjige. S slikovnim gradivom je prikazano izdelovanje različnih knjig spretnih rok učencev pri pouku.

Ključne besede

knjiga, izdelava, vsebina, izdelek, poklic, pouk, motivacija, knjižničarstvo

UDK 655.3.066.1

Abstract

The paper presents teaching about making of books, their structure, component parts and ways of motivating the pupils for classical printed book as authored work or a product with content. The paper describes a presentation of various definitions of a book and an explanation about which experts are involved in the process of making a book. It uses picture material to demonstrate the making of different books by skilled pupils during classes.

Keywords

book, making of books, content, product, profession, lessons, motivation, librarianship

Uvod

Knjiga je sešit ali zlepljen blok listov, obdan s trdimi ali mehкими platnicami. Knjiga je lahko predmet (jo prijemamo, listamo ...), naprava (oštevilčenost nam omogoča lažje iskanje informacij), orožje¹ (vsebina, informacije, pomembni zapisi) ali medij (z njo prenašamo sporočila, podatke, informacije ...)².« Je osnovno knjižnično gradivo in nosilec informacij, zakladov ter domišljinskih zgodb. In vendar se je treba vprašati, kako do tega pride.

V prispevku bom predstavil pouk (o nastanku knjige, njeni zgradbi, sestavnih delih) ter načine motiviranja učencev za klasično tiskano knjigo kot avtorsko delo oziroma končni izdelek z določeno vsebino. Nanizal bom načine izdelave knjige, ki je primer- na za osnovnošolce v okviru pouka knjižničnega informacijskega znanja (dalje KIZ) in medpredmetnega sodelovanja v četrtem razredu, v okviru kulturnega oz. tehniškega dne in pri interesnih dejavnostih v knjižnici.

¹ Za več o temi knjiga kot orožje pri pouku uporabim knjigo Ilich: Pota knjige (2004).

² Povzeto po spletni strani: <http://sl.wikipedia.org/wiki/Knjiga>.

Učenje o knjigi

Učence na naši šoli že od prvega razreda učimo spoštovati knjige, z njimi pravilno ravnati, jih namensko uporabljati, prelistavati in brati. Skladno s cilji KIZ vsako leto pridobljeno znanje ponovimo in nadgradimo z novim.

Ko učence sprašujem, kaj je knjiga, dobim veliko različnih odgovorov. Tudi definicij, kaj knjiga pravzaprav je, je veliko. SSKJ jo opredeljuje kot večje število trdno sešitih tiskanih listov. To definicijo razširimo, se o njej pogovorimo. Tretje- in četrtošolci pri pouku v knjižnici po slovarjih in spletu poiščejo zahtevnejše, bolj strokovne razlage in širše definicije knjige. Največkrat poiščejo definicijo v spletni Wikipediji, kjer je zapisano da je knjiga »zbirka popisanih, porisanih ali potiskanih listov iz papirja, pergamenta ali drugega materiala, na eni strani zvezanih skupaj in ovitih v platnice«.³ V čitalnici v slovarju najdejo definicijo, da je knjiga »šivan ali lepljen spoj večjega števila listov ali zgibanih pol iz papirja, kartona, pergamenta ipd., popisanih, potiskanih ali praznih, opremljenih s platnicami« (Veliki splošni leksikon, 2006, str. 2054). Nato poiščejo razlago še v enciklopediji, kjer je knjiga opredeljena kot »večje tiskano ali pisano besedilo, pogosto z ilustracijami, s povezanimi listi, namenjeno branju« (Enciklopedija Slovenije, 1991, str. 133). Ob tem tudi ugotovijo, da gre za podobne razlage oziroma zelo sorodne izraze, ki opisujejo predmet iskanja.

Kovač (2009) govori o knjigi kot starodavnem in navadnem mediju, kar v sklopu pouka z učenci natančneje obravnavamo pri pouku zgodovine v šestem razredu. Pri pouku učencev v tretjem in četrtem razredu je za uvod ure ustrezna definicija, ki je zapisana v Bibliotekarskem terminološkem slovarju. Zapisano je, da je knjiga »javnosti namenjena tiskana ali z drugimi tehničnimi sredstvi izdelana publikacija z besedilom, ilustracijami, drugače oblikovanim sporočilom, natisnjenim na straneh, listih, polah knjižnega bloka in zaščitnim z vezavo« (Bibliotekarski, 2009, str. 145). O tej definiciji se z učenci pogovorimo, skupaj razložimo pomen, poiščemo kake primere in nadaljujemo s poukom.

Kako nastane knjiga - KIZ v četrtem razredu

V četrtem razredu se učenci večkrat srečajo z nastajanjem in izdelovanjem knjige. Seznanijo se tudi z razvojem tiska, papirja in pisave (v okviru pouka izdelujejo papir). Pri pouku književnosti prepoznavajo avtorje književnih besedil, ločujejo avtorje od pripovedovalcev v zgodbah, predstavijo avtorja in njegova dela (opis in informacije o življenju ter delu avtorja). Ko se z letnim načrtom določi mesec, kdaj bodo obravnavali učno snov, povezano s knjigo, se povežem z učiteljicami in skupaj pripravimo pouk v knjižnici. Upoštevam cilja, zapisana v kurikulumu⁴ (učenci spoznajo postopek nastanka knjige in spoznajo pot knjige od avtorja do bralca). Uro izpeljemo medpredmetno v okviru pouka slovenščine ali naravoslovja in tehnike ali v sklopu dni dejavnosti (kulturni ali tehniški dan). Učencem želim približati knjigo (z mehanskega in vsebinskega vidika), avtorstvo in vse, kar je s tem povezano. Vsako leto pouk prilagodim glede na že usvojeno znanje in obdelano snov posameznega razreda. Enkrat je več poudarka na ugotavljanju avtorjev knjig in njihovih del, drugič sestavnim delom knjige (knjižni blok, platnice, naslovnica itd.) in izdelovanju knjige ... Učencem predstavim pot knjige od ideje do končnega izdelka. Pripravim precej literature na temo knjige⁵ (izpostavim gradivo o zgradbi knjige, njeni zasnovi, izdelavi in poti, ki jo opravi od

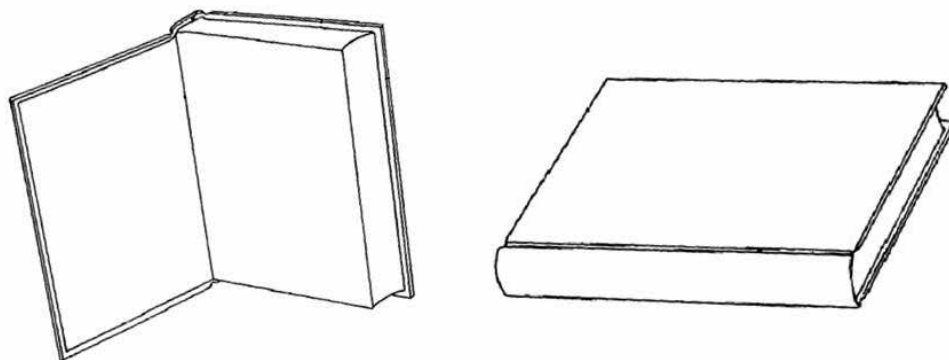
³ Definicija na spletni strani: <http://sl.wikipedia.org/wiki/Knjiga>.

⁴ Cilji so zapisani v kurikulumu, v poglavju za drugo triletno, dostopno na spletu: http://www.zrss.si/pdf/080711123601_I-kniznicno_informacijsko_znanje_os-sprejeto.pdf.

⁵ Pripravljena in uporabljena: Veliki slikovni slovar, Velika ilustrirana otroška enciklopedija, Zgodba o knjigi, Pota knjige, Izumi, Komunikacija od hieroglifov do hiperpovezav, Pisave ...

ideje do končnega cilja – bralca), o delih in izdelovanju knjige, pisavah, pisnih podlagah, poklicih, povezanih s knjižničarstvom, knjigarstvom in pisateljevanjem. Na neki način jih motiviram za izdajo lastne knjige v sklopu pouka (kadar izdelkov nismo uspeli končati, so delo nadaljevali pri likovni vzgoji ali v podaljšanem bivanju). Vedno si vnaprej pripravim navodila, gradiva, učne liste in že izdelane izdelke za prikaz (izdelane knjižice ali origami izdelke).

Uro začnemo z že omenjeno definicijo, nato se s pogovorom navežemo in iščemo ideje, kaj bi bila naša naloga, če bi bili avtorji mi (pisatelji, pesniki). Ali bi pisali zgodbe, pesmi, fantazijske romane in kako bi se tega lotili. Ob tem z učiteljico naveževa pogovor tudi na pisanje literarnega spisa pri slovenščini in zgodb ob raznih literarnih natečajih. Pogovor usmerimo v poklice, ki so povezani z izdelavo knjige (ilustrator, tiskar, založnik itd.), na koga se avtor lahko obrne, kdo vse sodeluje in ustvarja knjigo. Učenci se seznaniijo tudi s sestavnimi deli knjige, ki jih poimenujemo skupaj. V zadnjih letih to storimo s pomočjo i-table, kjer imam osnovno skico knjige z različnih kotov, in na podlagi razlag in besed spoznavamo, kje je kaj. Za preverjanje pojmov in pravilno razrešenih delov knjige uporabimo skico v knjigi Pota knjige (str. 191). Tako učenci preverijo poznavanje delov knjige ter spoznajo in se naučijo še kako novo ključno besedo.

Slika 1: Prikaz prazne odprte in zaprte knjige na i-tabli, na kateri učenci pokažejo, poimenujejo in zapisujejo dele knjige (knjižni blok, platnice, hrbet, vezava itd.).

Po razlagi in pogovoru se v drugem delu lotimo izdelave knjige. Učenci imajo že vnaprej pripravljene pripomočke (škarje, svinčnike, barvice itd.), razdelim jim preostale potrebščine (papir, karton, slikovno gradivo in kaligrafska pisala), ki jih potrebujejo za izdelavo. Ob koncu ure za domačo nalogo dobijo tudi učni list, kjer so opisani poklici. Pravilno morajo povezati posameznega strokovnjaka z njegovim opisom.

Izdelovanje knjige

Učenci izdelujejo knjige, ob tem ponovijo in se naučijo, kdo sodeluje v določeni fazi izdelave knjige (od avtorja, ki ima idejo, kakšna bo vsebina, do tiskarja, ki fizično izdela knjigo ...). Ob izdelovanju se postavijo v vlogo delavcev različnih poklicev.

V nadaljevanju bodo s fotografijami prikazani nekateri postopki in izdelki, ki nastanejo v okviru pouka o nastanku knjige. Na naši šoli učenci knjige izdelujejo v okviru pouka KIZ, kulturnega oz. tehniškega dne in pri knjižničarskih krožkih.

Slika 2: V okviru pouka KIZ so učenci izdelovali knjige iz tršega kartona, ki da pridih starinskega videza. Okrasili smo jih s pravim pečatom, odtisnjenim v pečatnemu vosku. Knjige smo popisali s starinskimi pisavami, kar so nam omogočila posebna kaligrafska pisala.

Slika 3: Izdelovanje knjige o Francetu Prešernu v okviru kulturnega dne za učence četrtega razreda. Izdelki so nastali brez vezave, s preprostim prepletanjem papirja. Ob koncu dneva smo priredili razstavo izdelkov v knjižnici. Načrt za takšno izdelavo knjige smo dobili na spletni strani: http://www.youtube.com/watch?v=GJvIUT_daQA.

Slika 4: V okviru interesne dejavnosti vsako šolsko leto izdelujemo takšne ali drugačne knjige. Na sliki so knjige, ki nastanejo iz enega kosa papirja, z malo pregibanja in spretnosti. Potrebovali smo tudi malo spretnosti lepopisja, tako so knjige imele pridih zgodovinske vrednosti. Idejo smo dobili na spletni strani: <http://www.youtube.com/watch?v=WaP3vXiioJk>.

Slika 5: Učenci zelo radi zgibajo izdelke. S tem krepijo ročne in miselne spretnosti. Izdelovali smo tudi prepo-gibano knjigo, ki temelji na krogih. Izdelek je lahko skrivna knjiga ali tudi voščilnica. Ideja za krožno knjigo: <http://www.youtube.com/watch?v=k9PNYrknPbM>.

S poukom in izdelavo svoje knjige učenci spoznajo proces in vloge, ki jih opravljajo posamezni poklici, da nastane čisto prava knjiga. Na učnem listu za domačo nalogo (priloga) poglobijo in ponovijo opise poklicev, povezanih s knjigo. Vsak od učencev je pri pouku postal avtor, pisatelj, ilustrator, tiskar in izdajatelj svoje knjige. Marsikdo je tudi v prostem času izdelal knjigo po svoji želji in jo prinesel v šolsko knjižnico.

Sklep

S prispevkom sem želel predstaviti načine podajanja snovi o nastanku in izdelavi knjige na naši šoli. Ugotovimo in prepoznamo, da je knjiga zlepljen ali sešit blok listov, obdan z mehкими ali trdimi platnicami in je osnovno knjižnično gradivo. Je nosilec domišljijских zgodb in poučnih podatkov, ki jih uporabimo pri pouku, branju in v prostem času. Ob tem je dobro in zanimivo poznati razvojno pot od začetne ideje do knjige na knjižni polici. Sam želim učence (mlade bralce) naučiti spoštovati knjige, pisano besedo in s pomočjo dejavnosti približati branje kot tudi aktivnosti, ki so povezane z nastankom knjige kot izdelka. Ugotavljam, da učenci, ki so jim v življenju knjige pomembne, le-te sami ali s starši dnevno ali večkrat uporabljajo, poznajo njihove sestavne dele (knjižni blok, vezavo, platnice) in razliko med mehкими in trdimi platnicami.

S poukom o nastanku knjige želim vsem učencem poleg vsebine (zgodba, pravljica in poučne informacije) približati knjigo kot izdelek, njene sestavne dele knjige in strokovnjake, ki sodelujejo pri nastanku knjige od ideje do končnega izdelka (ki ga ima bralec v rokah). Učenci dobijo vpogled v nastanek in zgradbo knjige. S priloženim slikovnim gradivom sem predstavil izdelke, ki nastanejo pri pouku pod spretnimi rokami mladih ustvarjalcev.

Viri

- Bibliotekarski terminološki slovar* (2009). Ljubljana: Zveza bibliotekarskih društev Slovenije, Narodna in univerzitetna knjižnica.
- Enciklopedija Slovenije* (1987–2002). Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Ilich, I. (2004). *Pota knjige*. Ljubljana: DZS.
- Knjiga*. Pridobljeno 12. 3. 2013 s spletne strani: <http://sl.wikipedia.org/wiki/Knjiga>.
- Knjižnično informacijsko znanje. Kurikul: osnovna šola* (2009). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 17. 6. 2013 s spletne strani: http://www.zrss.si/pdf/080711123601_l-k-knjiznicno_informacijsko_znanje_os-sprejeto.pdf.
- Kovač, M. (2009). *Od katedrale do palačinke: tisk, branje in znanje v digitalni družbi*. Ljubljana: Študentska založba.
- Slovar slovenskega knjižnega jezika* (1994). Ljubljana: DZS.
- Sušec, Z. (2005). *Knjižnična informacijska znanja: program osnovnošolskega izobraževanja*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Veliki splošni leksikon: priročna izdaja v dvajsetih knjigah* (2006). Ljubljana: DZS.

> **Gregor Škrlič**, univ. dipl. bibl., je zaposlen kot knjižničar na Osnovni šoli Prule v Ljubljani.
Naslov: Prule 13, 1000 Ljubljana
Naslov e-pošte: gregor.skrlic@guest.arnes.si

Priloga

PRAVILNO POVEŽI POKLIC (STROKOVNJAKA) Z OPISOM NJEGOVEGA DELA.

